

Πανεπιστημιακή ανασκαφή νεολιθικού οικισμού στο βουνό Καρπάθου

Μανόλης Μελάς
Καθ. ΔΠΘ

Ο οικισμός βρίσκεται σε ένα βραχώδες και υπερυψωμένο ακρωτήριο. Με το χτίσιμο «κυκλώνει» ανδρών στα πιο προσιτά σημεία, κατέστησαν αυτά σχετικώς απροσπέλαστα, ενώ τμήμα ακόμα πιο ογκώδους περιμετρικού τείχους στα βόρεια απότομα πρηνή πρόσφεραν ακόμη μεγαλύτερη προστασία και ασφάλεια.

Η ανασκαφή έγινε τον Ιούλιο 2016 και τελούσε υπό την αιγίδα του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Διεξήχθη υπό τη διεύθυνση του καθηγητή Μανόλη Μελά και με την πολύτιμη συνεργασία της αρχαιολόγου Anna Klys. Συμμετείχαν επίσης Έλληνες και ξένοι φοιτητές.

Τα αρχιτεκτονικά απομεινάρια μπορεί να χωριστούν σε πέντε κατηγορίες: κάθετοι μεγαλιθικοί (ή με μικρότερους λίθους) τοίχοι ανδρών-λίθινα επικλινή ανδρικά εκφορικής δομής· αψιδωτές ή και ορθογώνιες κατοικίες ή και χρηστικές κατασκευές· και κυκλώπειο τοίχος που στηρίζει βραχώδη υποδομή μπροστά σε τεκμαιρόμενη πηγή.

Η κεραμική είναι ενδιαφέρουσα και χαρακτηριστική, ενώ η λιθοτεχνία είναι πλούσια και ποικιλόμορφη. Τα βιολογικής προέλευσης ευρήματα διαφοροποιούνται σημαντικά και σημειολογικά, με πληθώρα θαλάσσιων οστρέων και κελυφών στεριανών σαλγκαριών και ελάχιστων οστών αιγοπροβάτων.

Με εξαίρεση τα λίγα μινωικά πήλινα σκεύη, όλες οι παραλλαγές είναι χειροποίητες με όπτηση σε ανοικτή φωτιά. Τα σχήματα είναι όλα ευρύστομα, αποθηκευτικά-πιθάρια και τροφοναροσκευής – λεκάνες, γαβάθες.

Όπως ανεμνέτο, τα αντικείμενα είναι όλα από πέτρα και αριθμούν αρκετές δεκάδες. Περιλαμβάνονται σκεύη και εργαλεία διαφόρων τύπων. Λεκάνες· μυλόπετρες άλεσης (κάτω και πάνω)· εργαλεία κονιορτοποίησης (γουδιά και γουδοχέρια)· βαριές, τσεκούρια, και λεπίδες από οψιδιανό (-μαύρη υαλώδη πέτρα) από τη Μίλο.

Αναπαράσταση του οικισμού από δυτικά

Το αψιδωτό 2 από βόρεια

Οι λόγοι εγκατάστασης σε ένα τέτοιο τραχύ και απρόσφορο τόπο δεν είναι ευδιάκριτοι. Ίσως να ήταν ποικίλοι, λ.χ. η υπερπόντια προέλευση, και συναφής διασύνδεση και εξοικείωση με το τρικυμισμένο πέλαγος (-πελάγοι), ανασφάλεια και ανάγκη δύσκολης πρόσβασης και θέας, αποξένωση από τα «καλά χωράφια», πιο χαμηλά προς τα ΝΔ, λόγω υστέρησης στην τεχνολογία της παραγωγής, κ.λπ.

Από την άλλη μεριά, οι προϋποθέσεις προσαρμογής, αυτοσυντήρησης και επιβίωσης εμφανίζονται σχετικά επαρκείς στο πλαίσιο της λιτότητας που χαρακτηρίζει την (παραταταμένης πολύ παλαιάς παράδοσης) ζωή των κυνηγών/ψαράδων και τροφοσυλλεκτών, περιλαμβανομένων των κατοίκων του Βουνού.

Η ανεύρεση ικανού αριθ-

μού από μυλόπετρες ίσως υποδηλώνει την παρουσία ενός βαθμού εξημέρωσης σιτηρών, και συναφώς κάποιου είδους περιορισμένης και μη συστηματικής καλλιέργειας, που λόγω ελλείψεως αρότρου πρέπει να γινόταν με την τεχνική του «σκαλίσματος». Να σημειωθεί ότι οι μυλόπετρες μπορεί να επρορίζοντο για άλεση όχι εξημερωμένων σιτηρών, αλλά άγριων σπόρων και καρπών.

Έχει επίσης ανευρεθεί πολύ μικρή ποσότητα οστών αιγοπροβάτων, που πιστοποιεί την ύπαρξη περιορισμένου αριθμού μικρών οικόσιτων ζώων. Η ύπαρξη βέβαια του σκύλου θεωρείται σίγουρη, δεδομένης της παρουσίας του στο Αιγαίο ήδη από τη Μεσολιθική περίοδο (1000 π.Χ.), αλλά και της χρηστικότητάς του στο πλευρό του προϊστορικού κυνηγού.

Η ζωή του οικισμού ήταν

αρκετά μακριά (περ. 3000 χρόνια και παραπάνω), αφού φαίνεται να ξεκινά από την

Υστερη Νεολιθική (περ. 5000 π.Χ.) και τελειώνει ικανό διάστημα μετά το 2000 π.Χ. (τέλος της Πρώιμης Χαλκοκρατίας / αρχή Μέσης Χαλκοκρατίας).

Υπάρχει διαχρονική συνέχεια στον υλικό πολιτισμό: μέσα και τρόποι αυτοσυντήρησης και επιβίωσης, πρώτες ύλες, αρχιτεκτονικός σχεδιασμός και τεχνικές στην οικοδομική δραστηριότητα και στη βιοτεχνία. Η τελευταία περιλαμβάνει την αγγειοπλαστική (-δομή και ανθεκτικότητα πήλου, δια χειρός πλάσιμο και ψήσιμο)· και τη λιθοτεχνία: παραγωγή σκευών και εργαλείων με λάξευση, τριβή ή με απολέπιση (-λεπίδες κ.ά. από οψιδιανό).

Παράλληλα με τη μακροχρόνια συνέχεια, παρατηρούνται και ριζικές ή λιγότερο ριζικές αλλαγές, που οφείλονται κυρίως σε ιστορικά γεγονότα και διαδικασίες. Οι κυριότερες από αυτές είναι οι σεισμοί, σε μια ούτως ή άλλως σεισμογενή περιοχή, και οι έντονες επιδράσεις (στην αγροτική τεχνολογία, τον υλικό πολιτισμό, και όχι μόνο) από τη γειτονική μινωική Κρήτη.

Είναι ολοφάνερο ότι η συνήθως ολοκληρωτική κατάρρευση των κτισμάτων, πέραν από τις αναπόφευκτες φθορές του χρόνου ή μέσα από την μακριά ή σύντομη εγκατάλειψη, οφείλονται σε σει-

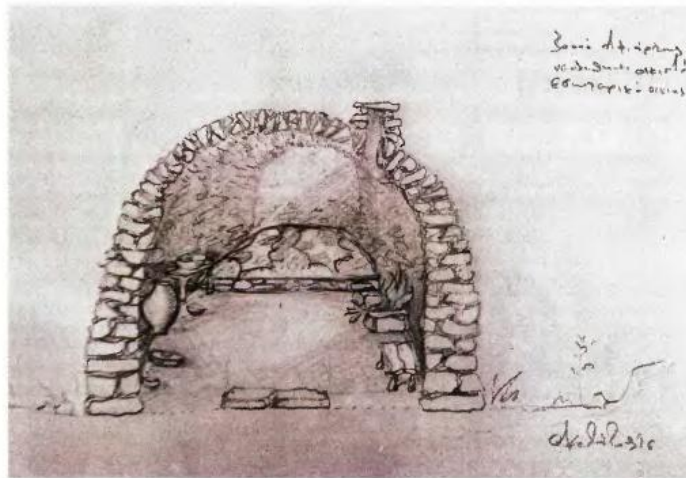

Ένα από τα ευρήματα. Μικρό τσεκούρι φτιαγμένο από βότσαλο θαλάσσης

σμούς. Ακολουθούσε άμεσα η εκ νέου ανοικοδόμηση των καλασμένων κτισμάτων, αυτό που αποκαλούμε νέα οικοδομική φάση.

Η καταλυτική όμως αλλαγή φαίνεται να προήλθε από την επαφή με την Κρήτη και τη συνακόλουθη επανάσταση στον τρόπο παραγωγής (-χρήση αρότρου)· που είχε ως αποτέλεσμα τη δυνατότητα καλλιέργειας των όχι μακρινών εκτεταμένων χωραφιών· και τη συναφή βαθμιαία κάθοδο (των πρώην κυνηγών/τροφσυλλεκτών και τώρα πλέον Ζευγάδων) στα χαμηλώματα, όπου σιγά-σιγά ξεφυτρώνουν δεκάδες μινωικής χροιάς αγροκτήματα και μικρο-οικισμοί.

Επιβεβαιώνεται έτσι η εδώ και καιρό πρόταση του Καθ. Μελά ότι τέτοιες αλλαγές στο Ν. Αιγαίο γενικότερα δεν οφείλονται στη μέχρι τούδε επικρατούσα θεωρία περί «μινωικού αποικισμού», αλλά σε ενδογενείς διαδικασίες που αναπτύσσονται διαμέσου εισαγωγής πραγμάτων και τεχνολογιών, και πιο γενικά μέσα από μινωική επιρροή και παρώθηση.

Τεκμαιρόμενη αναπαράσταση του εσωτερικού του αψιδωτού 1